

Lysias

ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΟΥΣ ΦΟΝΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΑ

Ἐγὼ γάρ, ὦ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἔδοξέ μοι γῆμαι καὶ γυναῖκα ἠγαγόμενην εἰς τὴν οἰκίαν, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον οὕτω διεκέειμην ὥστε μήτε λυπεῖν μήτε λίσαν ἐπ' ἐκείνη εἶναι ὅ τι ἂν ἐθέλη ποιεῖν, ἐφύλαττόν τε ὡς οἶόν τε ἦν, καὶ προσεῖχον τὸν νοῦν ὥσπερ εἰκὸς ἦν. ἐπειδὴ δέ μοι παιδίον γίγνεται, ἐπίστευον ἤδη καὶ πάντα τὰ ἐμαυτοῦ ἐκείνη παρέδωκα, ἠγούμενος ταύτην οἰκειότητα μεγίστην εἶναι· ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ χρόνῳ, ὦ Ἀθηναῖοι, πασῶν ἦν βελτίστη· καὶ γὰρ οἰκονόμος δεινὴ καὶ φειδωλὸς [ἀγαθὴ] καὶ ἀκριβῶς πάντα διοικοῦσα· ἐπειδὴ δέ μοι ἡ μήτηρ ἐτελεύτησε, ἡ πάντων τῶν κακῶν ἀποθανοῦσα αἰτία μοι γεγένηται. ἐπ' ἐκφορὰν γὰρ αὐτῇ ἀκολουθήσασα ἡ ἐμὴ γυνὴ ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνθρώπου ὀφθειῖσα χρόνῳ διαφθείρεται·

ἐπιτηρῶν γὰρ τὴν θεραπείαν τὴν εἰς τὴν ἀγορὰν βαδίζουσαν καὶ λόγους προσφέρων ἀπώλεσεν αὐτήν. Πρῶτων μὲν οὖν, ὦ ἄνδρες, (δεῖ γὰρ καὶ ταῦθ' ὑμῖν διηγῆσασθαι) οἰκίδιον ἔστι μοι διπλοῦν, ἴσα ἔχον τὰ ἄνω τοῖς κάτω κατὰ τὴν γυναικωνίτιν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρωνίτιν.

ἐπειδὴ δ' τὸ παιδίον ἐγένετο ἡμῖν, ἡ μήτηρ αὐτὸ ἐθήλαζεν· ἵνα δ' μή, ὅποτε λοῦσθαι δέοι, κινδυνεύῃ κατὰ τῆς κλίμακος καταβαίνουσα, ἐγὼ μὲν ἄνω διητώμην, αἱ δ' γυναῖκες κάτω. καὶ οὕτως ἤδη συνειθισμένον ἦν, ὥστε πολλάκις ἡ γυνὴ ἀπῆει κάτω καθευδήσουσα ὡς τὸ παιδίον, ἵνα τὸν τιτθὸν αὐτῷ διδῶ καὶ μὴ βοᾷ.

καὶ ταῦτα πολὺν χρόνον οὕτως ἐγίγνετο, καὶ ἐγὼ οὐδέποτε ὑπώπτευσα, ἀλλ' οὕτως ἠλιθίως διεκέειμην, ὥστε ᾧμην τὴν ἐμαυτοῦ γυναῖκα πασῶν σωφρονεστάτην εἶναι τῶν ἐν τῇ πόλει. Προϊόντος δ' τοῦ χρόνου, ὦ ἄνδρες, ἦκον μὲν ἀπροσδοκῆτως ἐξ ἀγροῦ, μετὰ δ' τὸ δεῖπνον τὸ παιδίον ἐβόα καὶ ἐδυσκόλαιεν ὑπὸ τῆς θεραπείας ἐπίτηδες λυπούμενον, ἵνα ταῦτα ποιῇ· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἔνδον ἦν· ὕστερον γὰρ ἅπαντα ἐπυθόμην. καὶ ἐγὼ τὴν γυναῖκα ἀπιέναι ἐκέλευον καὶ δοῦναι τῷ παιδίῳ τὸν τιτθόν, ἵνα παύσῃται κλάον. ἡ δ' τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἤθελεν, ὡς ἂν ἀσμένῃ με ἑώρακυῖα ἦκοντα διὰ χρό-

νου· ἐπειδὴ δ' ἐγὼ ὠργιζόμενη καὶ ἐκέλευον αὐτίκα ἀπιέναι, «ἴνα σύ γε» ἔφη «πειρᾶς ἐνταῦθα τὴν παιδί-σκη· καὶ πρότερον δ' μεθύων εἶλκες αὐτήν».

κἀγὼ μὲν ἐγέλων, ἐκείνη δ' ἀναστᾶσα καὶ ἀπιοῦσα προστίθησι τὴν θύραν, προσποιουμένη παίζειν, καὶ τὴν κλείν ἐφέλκεται. κἀγὼ τούτων οὐδ' ἐνθυμούμενος οὐδ' ὑπονοῶν ἐκάθευδον ἄσμενος, ἦκων ἐξ ἀγροῦ. ἐπειδὴ δ' ἦν πρὸς ἡμέραν, ἦκεν ἐκείνη καὶ τὴν θύραν ἀνέφξεν. ἐρομένου δέ μου τί αἰ θύραι νύκτωρ ψοφοῖεν, ἔφασκε τὸν λύχνον ἀποσβεσθῆναι τὸν παρὰ τῷ παιδίῳ, εἴτα ἐκ τῶν γειτόνων ἐνάψασθαι. ἐσιώπων ἐγὼ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν ἠγούμην. ἔδοξε δέ μοι, ὦ ἄνδρες, τὸ πρόσωπον ἐψιμυθιωθῆναι, τοῦ ἀδελφοῦ τεθνεώτος οὐπω τριάκονθ' ἡμέρας· ὅμως δ' οὐδ' οὕτως οὐδ' εἰπὼν περὶ τοῦ πράγματος ἐξελθὼν ὤχρημην ἕξω σιωπῆ. Μετὰ δ' ταῦτα, ὦ ἄνδρες, χρόνου μεταξὺ διαγενομένου καὶ ἐμοῦ πολὺ ἀπολελειμμένου τῶν ἐμαυτοῦ κακῶν, προσέρχεται μοί τις πρεσβύτερος ἄνθρωπος, ὑπὸ γυναικὸς ὑποπεμφθεῖσα ἦν ἐκεῖνος ἐμοίχευεν, ὡς ἐγὼ ὕστερον ἤκουον·

αὕτη δ' ὀργιζομένη καὶ ἀδικεῖσθαι νομίζουσα, ὅτι οὐκέτι ὁμοίως ἐφοίτα παρ' αὐτήν, ἐφύλαττεν ἕως ἐξηῆρεν ὅ τι εἶη τὸ αἷτιον. προσελθοῦσα οὖν μοι ἐγγυς ἢ ἄνθρωπος τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ἐπιτηροῦσα, «Εὐφίλητε» ἔφη «μηδεμιᾶ πολυπραγμοσύνη προσεληλυθέναι με νόμιζε πρὸς σέ· ὁ γὰρ ἀνὴρ ὁ ὑβρίζων εἰς σ' καὶ τὴν σὴν γυναῖκα ἐχθρὸς ὢν ἡμῖν τυγχάνει. ἐὰν οὖν λάβης τὴν θεράπαιναν τὴν εἰς ἀγορὰν βαδίζουσαν καὶ διακονοῦσαν ὑμῖν καὶ βασανίσης, ἅπαντα πεύσῃ». «ἔστι δ'» ἔφη «Ἐρατοσθένης Ὀῆθεν ὁ ταῦτα πράττων, ὃς οὐ μόνον τὴν σὴν γυναῖκα διέφθαρκεν ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλὰς· ταύτην γὰρ [τὴν] τέχνην ἔχει».

ταῦτα εἰποῦσα, ὦ ἄνδρες, ἐκείνη μὲν ἀπηλλάγη, ἐγὼ δ' εὐθέως ἐταραττόμην, καὶ πάντα μου εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν ὑποψίας, ἐνθυμούμενος μὲν ὡς ἀπεκλήσθην ἐν τῷ δωματίῳ, ἀναμιμνησκόμενος δ' ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐσφόφει ἢ μέταυλος θύρα καὶ ἡ αὐλειος, ὃ οὐδέποτε ἐγένετο, ἔδοξε τέ μοι ἢ γυνὴ ἐψιμυθιωθῆναι.

ταῦτά μου πάντα εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν ὑποψίας. ἐλθὼν δ' οἴκαδε ἐκέλευον ἀκολουθεῖν μοι τὴν θεράπαιναν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀγαγὼν δ' αὐτήν ὡς τῶν ἐπιτηδείων τινὰ ἔλεγον ὅτι ἐγὼ πάντα εἶην πεπυσμένος τὰ γινόμενα ἐν τῇ οἰκίᾳ· «σοὶ οὖν» ἔφην «ἔξεστι δυοῖν ὀπότερον βούλει ἐλέσθαι, ἢ μαστιγωθεῖσαν εἰς μύλωνα ἐμπεσεῖν καὶ μηδέποτε παύσασθαι κακοῖς τοιούτοις συν-

εχομένην, ἣ κατειποῦσαν ἅπαντα τᾶληθῆ μηδ' ἔν παθεῖν
κακόν, ἀλλὰ συγγνώμης παρ' ἐμοῦ τυχεῖν τῶν ἡμαρτη-
μένων. ψεύση δ' μηδέν, ἀλλὰ πάντα τᾶληθῆ λέγε».
κάκείνη τὸ μ' ἔν πρῶτον ἔξαρκος ἦν, καὶ ποιεῖν ἐκέλευεν
ὅ τι βούλομαι· οὐδ' ἔν γὰρ εἰδέναι· ἐπειδὴ δ' ἐγὼ ἐμνή-
σθην Ἑρατοσθένους πρὸς αὐτήν, καὶ εἶπον ὅτι οὗτος ὁ
φοιτῶν εἶη πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐξεπλάγη ἡγησαμένη με
πάντα ἀκριβῶς ἐγνωκέναι.

καὶ τότε ἤδη πρὸς τὰ γόνατά μου πεσοῦσα, καὶ πίστιν παρ' ἐμοῦ λαβοῦσα μηδ' ἔν πεί-
σεσθαι κακόν, κατηγορεῖ πρῶτον μ' ὡς μετὰ τὴν ἐκ-
φορὰν αὐτῇ προσίει, ἔπειτα ὡς αὐτῇ τελευτῶσα εἰσαγα-
γεῖλαιε καὶ ὡς ἐκείνη τῷ χρόνῳ πεισθεῖη, καὶ τὰς εἰσό-
δους οἷς τρόποις προσιεῖτο, καὶ ὡς Θεσμοφορίοις ἐμοῦ
ἐν ἀγρῷ ὄντος ὄχετο εἰς τὸ ἱερὸν μετὰ τῆς μητρὸς τῆς
ἐκείνου· καὶ τᾶλλα τὰ γενόμενα πάντα ἀκριβῶς διηγῆ-
σατο. ἐπειδὴ δ' πάντα εἶρητο αὐτῇ, εἶπον ἐγὼ, «ὅπως
τοῖνυν ταῦτα μηδεὶς ἀνθρώπων πεύσεται· εἰ δ' μή, οὐδέν
σοι κύριον ἔσται τῶν πρὸς ἔμ' ὠμολογημένων. ἀξιώ
δέ σε ἐπ' αὐτοφώρῳ ταῦτά μοι ἐπιδείξαι· ἐγὼ γὰρ οὐδ' ἔν
δέομαι λόγων, ἀλλὰ τὸ ἔργον φανερόν γενέσθαι, εἶπερ
οὕτως ἔχει».

ὠμολόγει ταῦτα ποιήσιν. καὶ μετὰ ταῦτα
διεγένοντο ἡμέραι τέτταρες ἢ πέντε, ... ὡς ἐγὼ μεγά-
λοις ὑμῖν τεκμηρίοις ἐπιδείξω. πρῶτον δ' διηγῆσασθαι
βούλομαι τὰ πραχθέντα τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ. Σώστρα-
τος ἦν μοι ἐπιτήδειος καὶ φίλος. τούτῳ ἡλίου δεδυκό-
τος ἰόντι ἐξ ἀγροῦ ἀπήνησα. εἰδὼς δ' ἐγὼ ὅτι τήν-
καῦτα ἀφιγμένος οὐδ' ἔν [ἄν] καταλήψοιτο οἴκοι τῶν ἐπι-
τηδείων, ἐκέλευον συνδειπνεῖν· καὶ ἐλθόντες οἴκαδε ὡς
ἐμέ, ἀναβάντες εἰς τὸ ὑπερῶον ἐδειπνοῦμεν. ἐπειδὴ δ'
καλῶς αὐτῷ εἶχεν, ἐκεῖνος μ' ἔν ἀπιὼν ὄχετο, ἐγὼ
δ' ἐκάθευδον. ὁ δ' Ἑρατοσθένης, ὃ ἄνδρες, εἰσέρχεται,
καὶ ἡ θεράπεινα ἐπεγείρασά με εὐθὺς φράζει ὅτι ἔνδον
ἐστί. ἀγὼ εἰπὼν ἐκείνη ἐπιμελεῖσθαι τῆς θύρας, κατα-
βὰς σιωπῇ ἐξέρχομαι, καὶ ἀφικνοῦμαι ὡς τὸν καὶ τόν,
καὶ τοὺς μ' ἔν <οὐκ> ἔνδον κατέλαβον, τοὺς δ' οὐδ' ἐπι-
δημοῦντας ἡῖρον.

παραλαβὼν δ' ὡς οἶόν τε ἦν πλείστους
ἐκ τῶν παρόντων ἐβάδιζον. καὶ δᾶδας λαβόντες ἐκ τοῦ
ἐγγύτατα καπηλείου εἰσερχόμεθα, ἀνεωγμένης τῆς θύ-
ρας καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρώπου παρεσκευασμένης. ὥσαντες δ'
τὴν θύραν τοῦ δωματίου οἱ μ' ἔν πρῶτοι εἰσιόντες ἔτι
εἶδομεν αὐτὸν κατακείμενον παρὰ τῇ γυναικί, οἱ δ' ὕστε-
ρον ἐν τῇ κλίνῃ γυμνὸν ἐστηκότα. ἐγὼ δ', ὃ ἄνδρες,

πατάξας καταβάλλω αὐτόν, καὶ τῶ χειρε περιαγαγὼν εἰς
τοῦπισθεν καὶ δῆσας ἠρώτων διὰ τί ὑβρίζει εἰς τὴν
οἰκίαν τὴν ἐμὴν εἰσιῶν. κάκεινος ἀδικεῖν μ' ἔωμολόγει,
ἠντεβόλει δ' καὶ ἰκέτευε μὴ ἀποκτεῖναι ἀλλ' ἀργύριον
πράξασθαι. ἐγὼ δ' εἶπον ὅτι «οὐκ ἐγὼ σε ἀποκτενῶ,
ἀλλ' ὁ τῆς πόλεως νόμος, ὃν σὺ παραβαίνων περὶ ἐλάτ-
τονος τῶν ἡδονῶν ἐποιήσω, καὶ μάλλον εἴλου τοιοῦτον
ἀμάρτημα ἐξαμαρτάνειν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν καὶ εἰς
τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἢ τοῖς νόμοις πείθεσθαι καὶ
κόσμιος εἶναι».

οὕτως, ὦ ἄνδρες, ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν
ὦνπερ οἱ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας,
οὐκ εἰσαρπασθεῖς ἐκ τῆς ὁδοῦ, οὐδ' ἐπὶ τὴν ἐστίαν κατα-
φυγών, ὥσπερ οὗτοι λέγουσι· πῶς γὰρ ἄν, ὅστις ἐν τῷ
δωματίῳ πληγεῖς κατέπεσεν εὐθύς, περιέστρεψα δ' αὐτοῦ
τῶ χειρε, ἔνδον δ' ἦσαν ἄνθρωποι τοσοῦτοι, οὓς διαφυ-
γεῖν οὐκ ἐδύνατο, οὔτε σίδηρον οὔτε ξύλον οὔτε ἄλλο
οὐδ' ἔχων, ὦ τοὺς εἰσελθόντας ἂν ἠμύνατο. ἀλλ', ὦ
ἄνδρες, οἶμαι καὶ ὑμᾶς εἰδέναι ὅτι οἱ μὴ τὰ δίκαια πράτ-
τοντες οὐχ ὁμολογοῦσι τοὺς ἐχθροὺς λέγειν ἀληθῆ, ἀλ-
λ' αὐτοὶ ψευδόμενοι καὶ τὰ τοιαῦτα μηχανώμενοι ὀργὰς
τοῖς ἀκούουσι κατὰ τῶν τὰ δίκαια πραττόντων παρασκευά-
ζουσι. Πρῶτον μ' ἔω ἄνάγνωθι τὸν νόμον.

ΝΟΜΟΣ